

El centenari de la 'Lletra de convit'

d'Alcover

Fa just un segle
mossèn
Antoni Maria Alcover
va llançar la
'Lletra de convit',
la crida demanant ajut
per posar en marxa
la titànica obra
de la seva vida
—i de la de Francesc
de Borja Moll—:
el 'Diccionari
Català-Valencià-Balear',
que no es va acabar
fins 68 anys
més tard.

El 5 de novembre de 1900 quan mossèn Antoni Maria Alcover feia la lectura pública d'un extens document que havia estat redactant des d'alguns mesos abans. La primavera havia visitat terres del Principat per fer la primera passa del que seria la seva obra magna, i la del seu successor, Francesc de Borja Moll. El mes de maig, en la visita a Barcelona, havia explicat el seu projecte. En tornar a Palma es dedicà a aquell document que, finalment, el dit 5 de novembre veia la llum. Era titulat *Lletra de convit que a tots els amics d'aquesta llengua envia mossèn Antoni Maria Alcover*. Ni més ni menys que l'inici de l'obra que seixanta-cinc anys més tard quedaria conclosa: *El Diccionari Català-Valencià-Balear*, una de les obres lexicogràfiques més importants de la cultura catalana.

Aquell document històric era molt extens: sis capítols i una conclusió. En el darrer capítol, mossèn Alcover hi escrivia tota una declaració de coratge i, alhora, de consciència de l'enorme tasca que s'havia imposat: "L'empresa és grossa, és llarga, demana molt de pit, molt de seny, molt de suc de cervell. Estam segurs de tenir el pit. Si tenim el suc de cervell i el seny que ens cal, no ho hem de dir nosaltres; ho dirà la nostra obra." Tot d'una després de llançar a l'univers cultural català el repte, mossèn Alcover començà la tasca —de fet, ja l'havia començada uns mesos abans— viatjant immediatament per les terres de parla catalana, tant pel Principat, com pel País Valencià, com, també, per les terres de la Catalunya

Nord i Aragó. A més de la feina de camp, a cada viatge també es dedicava a explicar el projecte de manera que engrescava col·laboradors corresponsals per tot arreu.

En una obra d'aquestes característiques els viatges a l'estranger també foren necessaris. Així la primera eixida important va ser a Alemanya el 1907 per assistir a diverses conferències a la Universitat de Halle, pronunciades per diversos lingüistes com Schadel o Suchier. La filologia, a Alemanya, tenia llavors alguns dels més destacats estudiosos universals, d'aquí l'interès d'Alcover per conèixer aquella cultura i aprendre'n l'idioma. Per ventura una de les empentes més notables que va rebre el titànic projecte d'Alcover va ser el Congrés de Cultura Catalana de 1906, de resultes del qual va obtenir moltes més col·laboracions d'arreu dels Països Catalans. En aquells moments Alcover, que era amic del filòleg germànic Schadel, aconseguí que aquest l'ajudàs en la gran tasca. Elaboraren unes completíssimes cèdules que eren enviades a cada un dels nombrosíssims col·laboradors. Segons les característiques de cada un d'aquests col·laboradors (formació, lloc de residència...) se'ls demanava que anassin omplint uns qüestionaris. A mesura que eren rebuts a Palma, l'exèrcit de col·laboradors d'Alcover (amics, família, i sobretot molts capellans interessants...) anaven sistematitzant-los en unes fitxes i complets qüestionaris que abastaren fins un total de 583 seccions a les quals, a més de les òbvies referències lingüístiques, hi havia una completa informació sobre qüestions diverses

A l'esquerra, una part de la calaixera amb els documents de l'arxiu de mossèn Antoni Maria Alcover. A la dreta, les prestatgeries de la seva extensa biblioteca, atapeïdes de llibres.

(religió, conceptes filosòfics, meteorologia...) que permetien emmarcar perfectament totes les futures veus d'entrada del *Diccionari*. Un diccionari, val a dir-ho, que en principi d'havia de dir-se "de la Llengua Catalana" i per mor de les disputes entre filòlegs del Principat i el mateix Alcover, va acabar titulant-se, per caparrudesa del mossèn mallorquí, "Català-Valencià-Balear".

Entre el 1900 i el 1926 Alcover va fer moltes de les "expedicions fiolològiques" esmentades abans. En una d'aquestes, a Menorca, anà al Seminari de Ciutadella. Les visites als seminaris de cada localitat que visitava eren imprescindibles. És comprensible: en molts indrets eren els únics centres d'ensenyament mitjà on podia intentar captar nous adeptes per a la causa. Al Seminari de Ciutadella, Alcover va fer l'habitual enquesta per a descobrir nous valors i fixà l'atenció, d'entre els estudiants, en un que tenia una especial predilecció per a la filologia: Francesc de Borja Moll, que aleshores només tenia quinze anys. Durant els següents tres anys el jove Francesc va ser un dels més entusiastes col·laboradors de l'obra d'Alcover. Tant, que als 18 d'anys passà a residir amb ell a

Palma, per aprofundir en la seva educació i continuar col·laborant, cada cop més intensament en la tasca del *Diccionari*. Sota el mestratge del mateix Alcover i del doctor Schädel, Francesc de Borja es convertí, a partir de 1921, en un element valuósíssim. Acompanyà Alcover en alguns dels penosos viatges (cal tenir en compte les dificultats de transport per accedir a determinades zones) i també fou corresponsable d'iniciar, a la primavera dels anys vint, els esborranys del que seria el primer tom, a partir dels milers i milers de fitxes que s'anaren sistematitzant a Palma, arxivant-se en el que serien posteriorment les famoses calaixeres del *Diccionari*.

L'any 1926, finalment, sortí a la llum el primer fascicle del primer tom, el qual s'acabà de publicar el 1930. En la primera part del primer tom, en la versió de la primera edició, cada article va signat. Així, s'hi pot veure com pràcticament hi ha tants d'articles signats per Alcover com per Moll, però la A ja s'espaija molt a la segona part. La salut d'Alcover, ja vell, declinava. Finalment morí a Palma el 1932. La societat limitada que havia creat Alcover per mantenir l'obra en marxa era formada,

també, per Moll i per un administrador que li va vendre la seva part. Així, l'il·lustre filòleg menorquí seguí amb la tasca en solitari, superant moltes dificultats, especialment la guerra del 36 i la dictadura, que va impedir de reprendre la publicació fins 1950, i els problemes econòmics, però tirant sempre endavant. El 1962, amb motiu del centenari del naixement de mossèn Alcover, s'edità el darrer tom del *Diccionari*, tot i que el 1965 i 1968 Moll reedità el primer i segon tom, amb ortografia normativa.

Ara, per commemorar el centenari de la *Lletra de convit*, el Govern balear, a través de la Conselleria d'Educació i Cultura, prepara diversos actes, entre els quals destacarà l'edició d'una sèrie de televisió en col·laboració amb TVE-Balears, i potser TV3, que a finals de 2001 podria veure finalment la llum amb el títol de *Viatges de paraules*. Un perfecte títol per a una obra titànica que començà com una aventura incerta ara fa cent anys i que s'acabà, del tot, 68 anys més tard com una de les realitats més impressionants de la cultura i de la llengua catalana.

Miquel Payaras